

## Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

---

### EWIADEAMRA NOLOBOLƐ MƆƆ FALE SONLA NWO ADENLENYIANƐ NE MƆ LA ANWO

#### MOLEBƐBO

WƆ meƐ ala mƆƆ Maanle Maanle mƆƆ wƆ Eku ye anu la gyinlabeƐ nee pɛpɛzɛƐ nee anwoadenlenyianƐ a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

WƆ meƐ ala mƆƆ menli embu sonla nwo adenlenyianƐ ne mƆ bie amaa ɔlua zo nyɛɛ mgbane mgbane dɔɔnwo ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkye, nee ewiade ne mƆƆ ɛlɛba mƆƆ sonla biala banyia adenle aha edwɛkɛ biala mƆƆ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mƆƆ ɔdaye ɔkulo kɛ ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali kɛ, ɛhye a le awienvolɛma anyelazo kpole kpale la,

WƆ meƐ ala mƆƆ ɔhyia, saa bɛnrɛhyɛ sonla bɛnrɛmaa ɔnrɛho ɔnrɛtia ɛsisilɛ nee atisesebɛyɛƐ, kɛ ɔwɔ kɛ mɛla bɔ sonla nwo adenlenyianƐ ne mƆ anwo bane la,

WƆ meƐ ala mƆƆ ɔhyia kɛ bɛmaa agɔnwolɛyɛƐ wɔ Maanle Maanle avinli kɛnyia anyuhɔƐ la,

WƆ meƐ ala mƆƆ Maamgbole KoyɛƐ ne anu amra ɛva bɛ diedi mƆƆ wɔ sonla nwo adenlenyianƐ ne mƆ, ye gyinlabeƐ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraalɛ adenlenyianƐ pɛpɛ ne mƆ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianƐ nwo mɛla ne mƆƆ bɛfɛƐ ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛliɛ bɛdo nu kɛ bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔƐ nee tɛnlabeƐ kpale wɔ atianwolilɛ bɔkɔ nu la,

WƆ meƐ ala mƆƆ Maanle Maanle mƆƆ wɔ Maamgbole KoyɛƐ Eku ne anu nee Maamgbole KoyɛƐ ne ɛbo ɛwɔkɛ kɛ bɛmaa awie biala anyɛ azɔ sonla nwo adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ne mƆ na bɛali zolɛ kpale la,

WƆ meƐ ala mƆƆ adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ɛhye mƆ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkɛbɔƐ ne azolilɛ anzɛɛ munlililɛ ne la,

Ati, Kɛkala

#### MAAMGBOLE KOYƐƐ AYIA NE

bɔ nolo kɛ

#### Ewiadeamra NolobolƐ MƆƆ Fale Sonla Nwo AdenlenyianƐ Nwo Ɛhye

le debie ko mƆƆ yelie yedo nu yemaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mƆƆ dahuu kɛva. NolobolƐ ɛhye kɛzie ye adwenle nu la abɔ mɔdenle alua ngilehileɛ nee ndetɛɛ zo yeamaa nidi ara adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ɛhye mƆ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mƆƆ wɔ Maanle Maanle mƆƆ wɔ Eku ne anu nee Maanle Maanle mƆƆ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zolɛ kpale.

#### Edwɛkɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ wɔ dibilɛ nee adenlenyianƐ nu. Bɛɛ ndwenlenwo nee adwenle, yemɔti ɔwɔ kɛ bɛkile adiemayɛƐ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

#### Edwɛkɛkpɔkɛ 2

Sonla ko biala le adenle nyia adenlenyianle nee atianwolile ne mo mo beva bewula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobole ehye anu la amuala bie. Onle ke ngakyile anze ngilehilenu anze nyeyenu biala mo fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anze raale, anee, Nyamenlezonlenle, maanyele anze adwenle bie, Maanle anze menli abohilele, agyapadee, awole anze gyinlabelle gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko onke ke bekile ngakyile anze nyeyenu biala wo maanyele, melazolile nu, anze maanle zo gyinlabelle nu wo maanle ne anze eleka mo sonla ne de la anu. Saa maanle ne di o ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa onli o ti anwo o, onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba nu.

#### Edwekekpake 3

Wo ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo banebole.

#### Edwekekpake 4

Onle ke beye awie biala kanra. Wo ke betua aanrayele nee aanra edonele wo adenle biala anu.

#### Edwekekpake 5

Onle ke bekile awie biala nyane anze beye ye atisesebe, amumuye anze begua o nyunlu aze anze betwi o nyunlu.

#### Edwekekpake 6

Ke mo mela se la, eleka biala mo awie biala lua la wo ke benwu ke daye ole sonla.

#### Edwekekpake 7

Ke mo mela se la, menli koooti se pepe mo onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba mela ne mo bo be nwo bane pepe la anu. Menli koooti le adenle nyia be nwo banebole pepe mo ko tia ngilehilenu anze nyeyenu mo tia Nolobole ehye nee debie biala mo maa zehae nyeyenu ne adenle la.

#### Edwekekpake 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mo tia anwoadenlenyianle ne mo mo maamule nwo mela anze mela eva emaa ye la a, wo ke koto ne mo pepe die ye.

#### Edwekekpake 9

Onle ke bekye sonla, befa sonla besie anze beye sonla befi maanle ne anu wo meke mo tefonle mela anze mela emmaa adenle la.

#### Edwekekpake 10

Wo awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mo anwo adwenlevalle nwo anze saa beka ke awie biala eye etane a wo ke koto mo di o ti anwo na onli moguzo la di ye edweke wo bagua nu.

#### Edwekekpake 11

1. Sonla biala mo bekeha ke yeye etane mo odi ke betwe o nzo la le adenle ka ke onze edweke ne anwo bie kyese bedi ye edweke wo bagua nu koto na koto ne bua ye fole ke mo mela se la. Wo koto eke ne wo ke onyia ninyene mo o fa pepe odie o nwo la kolaa.

2. Onle ke bebua sonla biala fole wo nyele etane biala mo wo meke mo nyele zohane nyele ne la enee onle etane mo o tia maanle anze maanle maanle mela la anwo. Anze onle ke betwe sonla ne anzo bema o tala mo bepe bedo eke ne wo meke mo nyele etane ne la.

**Edwekekpɔke 12**

Ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anze Ɔnle ke bekenga ye ahelata anze bebo ye anyiemgba besɛkye ye anyunlunya. Sonla zɛhae le adenle maa mela ne pepe die ye anze bo ɔ nwo bane wo zɛhae akpɔsemadi ebela ne mo anwo.

**Edwekekpɔke 13**

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mo ɔde la ɔkɔtenla eleka biala mo ɔkulo la.
2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

**Edwekekpɔke 14**

1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amanee wo ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa bɛmaa ye eleka ɔtenla anze bebo ɔ nwo bane.
2. Saa amanee ne mo ahenle ne elenwu ye la envi anze enlua maanyele ti anze ye nyee ne tia Maamgbale Koyele mela ne nee ye bodane ne mo a, yemo maanle gyene ne enle adenle ke ɔkelie ye azie anze ɔkebo ɔ nwo bane.

**Edwekekpɔke 15**

1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.
2. Ɔnle ke bebu ekulomani biala ke ɔle eyevole la. Eza noko Ɔnle ke besi awie biala mo kpondɛ ke ɔkakyi ye ekulomaniye la adenle wo meke mo mela emmaa adenle la.

**Edwekekpɔke 16**

1. Mrenya nee mraale mo bekɛdwu agyalehɔle la, saa bele duzu menli o, saa bevi duzu maanle nu o, anze saa beko duzu asɔne o, bele adenle begya be nwo na bebo edane. Be mu nwɔ bele adenle pepe wo agyale nwo, wo be agyale nee be ewolebo nu.
2. Ɔwo ke menli nwɔ ne die to nu kolaa na beagya be nwo.
3. Kunli nee ye nee be mra a le ekpunli mo bo sua ekyekye bo anze ekpunli mo tele ye menli ɔɔnwo a, yemo ɔwo ke menli ekpunli ne nee maanle ne mo bewo nu la sinza be.

**Edwekekpɔke 17**

1. Sonla biala le adenle ke ɔnya ɔ ti anwo agyapadee, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie mo bo nu nyia agyapadee.
2. Ɔnle ke awie biala hwele ye agyapadee wo meke mo mela emmaa adenle la.

**Edwekekpɔke 18**

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mo ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anze ye diedi ne nee fanwodi, ye akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anze ɔ nee menli wo bagua anze feelera nu ɔkile ye asɔne anze ye diedi ne wo ngilehilele, nyee, ezonlenle nee boenleanle nu.

**Edwekekpɔke 19**

Sonla biala le adenle ke adwenle na cka edweke mawo okulo la; eza cwe c nwo adenle ke cfa adwenle biala mawo ngyegyeye biala enle nwo na cdua nolooble ndenle ne mawo biala anu okponde, ctie na cka edweke okile menli na cmaa be adwenle mawo ngyegyeye biala enle nwo a.

#### Edwekekpake 20

1. Sonla biala le adenle ko ayia anzee eku mawo anzondwole wo nu la bie.
2. Onle ke behye sonla bemaawo cko eku nu.

#### Edwekekpake 21

1. Sonla biala le adenle boa wo ye maanle ne ebule nu, cwe adenle ctu c nwo csie eke cmaa betu ye cko Melalile Ayia ne bie anzee cboa cmaa betu menli beko Melalile Ayia ne.
2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasoe wo ye maanle ne anu.
3. Ezuavole ne ehulolodee ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehulolodee ehye wo meke biala nee nchale emadole mawo awie biala nyia adenle to ye dee wo feabo nu anzee wo ndenle biala anu mawo ngyegyeye biala enle nu la.

#### Edwekekpake 22

Awie biala mawo wo menli ekpunli avinli la cwo ke maanle ne sinza ye eza cwo ke maanle ne dua ye mndenlebo nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadee, ezukoa, menli nee maandee gyinlabele ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mawo hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

#### Edwekekpake 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mawo okulo la, Akee noko cwe adenle ke cnyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko cwo ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mawo gyima ne envi c sa a.
2. Sonla biala le adenle ke gyima mawo ckeye la cnyia nwole ahatuale ke mawo saa awie gyene a ye le gyima zchane a anree ckenyia ye la.
3. Sonla biala mawo ye gyima la cwo ke nyia nwole ahatuale kpale mawo okola cfa cnea c ye nee c mra amaa be tenlabele nu aye kpale a. Eza noko cwo ke cnyia ezinzale ne mawo maanle ne fa sinza menli la bie.
4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wo ye ehulolende ezinzale ti.

#### Edwekekpake 24

Sonla biala le adenle ke cdie ye enwomenle bie na cdielie c nye, na cnyia meke ezinra mawo cfa cye gyima na eza noko cnyia meke mawo saa cye gyima dedee a cfa cdie ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

#### Edwekekpake 25

1. Sonla biala le adenle ke c nee c ye nee c mra nyia tenlabele kpale mawo fale be ngoane, ale, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mawo hyia maa be la anwo. Cwo ke benyia moale wo meke mawo benye gyima, anwonyane kebo be, bengola gyima ye, kunli anzee ye le kewu, bekeye mgbanyinli anzee clua ndenle bie azo bengola benne be nwo la.
2. Cwo ke mreladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale c nli anzee beangya c nli na beawo na beawo ye o, cwo ke benea ye anzee besinza ye ke mawo cfeta la.

#### Edwekekpake 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Onle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, bɔɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoale deɛ ne anwo. Ɔwɔ ke mɔlebebo nwomazukoale ne ye nhye maa kakula biala. Ɔwɔ ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔɔ ɔ mɔdenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Ɔwɔ ke nwomazukoale maa awie biala tenlabele nu ye kpale na ɔmaa sonla nwo adenlenyianle nee ye atianwolile ne mɔ enilile gyinla kpundii. Ɔwɔ ke nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agɔnwolɛyele ba maanle maanle avinli, menli anzɛɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbale Koyele gyima ne mɔɔ ɔɛdi mɔɔ ɔfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolema le adenle ke beɔmaa be mra sukoa nwoma mɔɔ bekulo ke be mra ne mɔ sukoa la.

#### Edwekekpɔke 27

1. Sonla biala le adenle ke ɔdaye ɔye maandɛɛ nyeleɛ biala mɔɔ beye wɔ maanle anzɛɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyene ɛdolɔle nee abɔdeɛ nwo nrelebe nwo anyuhɔle nvasoɛ ne mɔ bie.

2. Sonla biala le adenle ke ɔnyia debie mɔɔ ɔkehɛle mɔɔ fale abɔdeɛ nwo nrelebe, nwoma anzɛɛ debie mɔɔ ɔkedolɔ la anwo baneɔle.

#### Edwekekpɔke 28

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoɛ kpale.

#### Edwekekpɔke 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mɔɔ ɔwɔ be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anzɛɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ aye gyima a, enee ɔngile ke ɔle adenle ɔbulu mɛla zo; ɔwɔ ke ɔdi ɔ ɔɔnwo mɔ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ eni na ɔɔ ye ebɛla ke mɔɔ maanle ne mɔɔ ɔwɔ nu la mɛla ne mɔ mɔɔ fale benwonilile, anzondwole nee ye boɛyele ne se la.

3. Onle ke beɔdua adenlenyianle nee atianwolile ehye mɔ azo beye ninyene mɔɔ ɔtietia anzɛɛ ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔɔ Maamgbale Koyele ne ehyehye ɛdo ɛke la azo.

#### Edwekekpɔke 30

Debie biala mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la engyi ɛke ne ɛmmaa maanle ko, anzɛɛ menli ekpunli ko anzɛɛ sonla ko angome mɔɔ ɔmaa ye adenle ɔye debie ɔɛkye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔɔ behyehye beɔdo ɛke ne la a.